

A rendkívüli gyógyulások helye és az orvosszakértők szerepe a szenttéavatási eljárásban (1)

Bakó Csongor István

Kivonat

A szentek – vagyis azok a hívők, akiket haláluk után az egyház hivatalosan szentté avatott és a liturgiában, ünnepnapjukon megemlékezik róluk – közbenjárásának tulajdonított rendkívüli gyógyulások, valamint az azokat tudományosan alátámasztó orvosszakértők munkája a szenttéavatási eljárás során, nemcsak az egyház történetének, hanem az orvostörténelemnek is különleges fejezetét alkotják. Az interdiszciplináris témát feldolgozó két részes dolgozat első fele az összetett kánonjogi procedúra lényegének összefoglalásával kezdődik, majd a csodák keresztény értelmezését, ezen belül is az orvosilag megmagyarázhatatlan gyógyulások tudományos módszerek alapján történő igazolásának körülményeit, valamint az orvosi értékelések megerősítésének egyházmegegyei és szentszéki útját mutatja be a szenttéavatás jelenlegi gyakorlatának megfelelően. Ezt követően a csodás gyógyulások szinte kizárólagos bizonyító kritériummá való fejlődését és ezek szakmai bizonyítását végző orvosok feladatkörének kialakulását ismerteti a szenttéavatás története mentén haladva, a kezdetektől egészen a 18. századig.

Kulcsszavak: szenttéavatás, csodás gyógyulások, orvosszakértők bevonása, az orvosi megállapítások teológiai megerősítése, a kanonizáció története

A szenttéavatás (kanonizáció) a római katolikus egyház [4] egyik legmegalapozottabb közösségi háttérrel rendelkező és leghatékonyabb lelkipásztori jelentőséggel bíró egyházi eljárási [19,22]. Kánonjogi megközelítésben a szenttéavatás az idők folyamán nemcsak eljárásjogi változáson ment keresztül, hanem jogterminológiai, gondolkodásbeli különbségeket is mutat. Ebben a komplex és változó folyamatban kezdettől fontos helyet foglaltak el a természetfölötti, megmagyarázhatatlan jelenségek. A szenttéavatásra jelölt vagy már szenttéavatott személyek

The place of exceptional healings and the role of medical experts in the canonization process (1)

The exceptional healings attributed to the intercession of saints – that is the faithful officially canonized by the Church and commemorated in liturgy on their feast days –, and the work of the medical experts offering scientific support during the process of canonization constitute a special chapter not only in the history of the Church, but also in the history of medicine. The first part of the two-part interdisciplinary study begins with a summary of the essence of this complex canon law procedure, after which it presents the Christian interpretation of miracles including the conditions of certification based on scientific methods of the medically inexplicable cures, also the diocesan and Holy See path of the confirmation of the medical evaluations according to the current practice of canonization. Later on it presents the evolution of miraculous cures to an almost exclusive criterion of evidence, also the development of the scope of duties of the medical experts working at their evaluation along the history of the canonization, from the beginning to the 18th century.

Keywords: canonization, miraculous healings, implication of medical experts, theological confirmation of the medical statements, history of canonization

biztos célba érésének és közbenjáró erejének mintegy legkézzelfoghatóbb visszaigazolásának ma is a csoda számít, mely az esetek túlnyomó többségében gyógyulás formájában nyilvánul meg. Ennek tudományos bizonyításában a főszerep értelemszerűen az orvosokra, szakorvosokra és orvosszakértőkre hárul. Az alábbiakban, a tanulmány első két rövidebb egységében a szenttéavatás mibenlétét határozzuk meg és tisztázzuk a csoda fogalmának keresztény értelmét, valamint az orvosok lényeges szerepét a csodás gyógyulások [23] tudományos igazolásában, az eljárás érvényben levő gyakorlatában. Az ezeket követő két hosszabb egységben pedig a kanonizációs procedúra fejlődési irányát követve, az orvosilag megmagyarázhatatlan gyógyulások meghatározó elemként való beépülését,

valamint az orvosszakértők által betöltött nem egyszerű és igen felelősségteljes szerepkör kialakulását és állandósulását mutatjuk be, előbb a szentté avatás története, majd pedig a hatályos egyházjog szerint.

A szentté avatás lényege

A II. vatikáni zsinat (1962-1965) *Lumen gentium* kezdetű dogmatikus konstitúciójában olvashatunk az égi és a földi egyház kapcsolatáról, amely megvilágítja az egyház látható és láthatatlan arculatának kapcsolatát (vö. LG 50-51 [1]) [7]. Ennek fényében a szentté avatás (*canonisatio*) olyan aktus, amelyben az egyház legfelsőbb tanítóhivatala végleges és ünnepélyes formában kijelenti, hogy egy katolikus keresztény az örök boldogság dicsőségében van, közbenjár értünk az Atyánál és az egyetemes egyházban nyilvános tisztelet illeti meg. Tévedhetetlen pápai kijelentésről van szó, mellyel a pápa a szentté avatás szertartásában ünnepélyesen kihirdeti valakiről, hogy a mennyországban a megdicsőültek között van és tiszteletét az egész egyház számára előírja. A boldoggá avatás (*beatificatio*) ugyanez, csak a kultusz körét korlátozza az egyház egy kisebb (ország, egyházmegye, szerzetesrend) területére [9].

A boldoggá majd szentté avatás tehát annak ünnepélyes kijelentése, hogy az elhunyt Isten boldogító színelátására (*visio beatifica*) jutott, vagyis kiérdemelte az örök boldogságot. Teológiai értelemben mindkettő ugyanazt jelenti: annak ünnepélyes kinyilvánítása, hogy az elhunyt hősiek fokban gyakorolta az erényeket, azaz hitvalló (*confessor*), vagy életét áldozva tett tanúságot Krisztusba vetett hitéről, tehát vértanú (*martyr*). A kettő közötti különbség abban áll, hogy a boldoggá avatás során az egyház megengedi az illető tiszteletét egy adott közösség számára, a szentté avatás által pedig elrendeli annak hivatalos tiszteletét a világegyház számára. A boldoggá avatás tehát a szentté avatást megelőző lépés, a szenttéavatási eljárásnak közbeeső mozzanata. Együtt jelentik a végcél: az életszentségről (*sanctitas*) való döntést [18].

A csoda fogalma, orvosi megállapítása és teológiai megerősítése a kanonizációs eljárás során

Amíg nem zárul le az életszentség kivizsgálására vonatkozó szakasz, addig a Szentek Ügyeinek Kongregációja (*Congregatio de Causis Sanctorum*, a római kúria egyik

minisztériuma) a szentté avatandó közbenjárására történt feltételezett csodát nem vizsgálja ki. Mindig is szoros kapcsolat volt a szentté avatandó életszentségéről való megbizonyosodás és Isten azon jeleinek bizonyítása között, melyet Isten cselekedett a haláluk után. A szenttéavatási eljárások során csak a jelölt halála utáni, közbenjárására történt és igazolt csodát fogadja el Róma. A csodák egyházunkban feltétlenül szükségesek a kanonizációhoz. Ennek szerepe az, hogy természetfölötti módon megerősítse az oltárra emelésre váró személy szentségét és közbenjárását Istennél, mely egyúttal az emberi eljárás isteni megerősítője is. A csoda tehát ebben az összefüggésben egy időben bizonyítás tárgya és bizonyítási eszköz.

Bibliai tanúságtételen alapuló általános teológiai megközelítésben a csoda Istennek olyan különleges cselekvése a világban, mely sajátos módon valósítja meg az üdvösség rendjét, isteni jellel, üzenettel (*vox Dei*) kinyilvánítva Isten üdvözítő szándékát az embernek [24]. A szentté avatás során igazolt csodának két sajátos vonása van: egyfelől, hogy Isten az ő színelátására jutott szent szolgálójának a közbenjárására cselekszik, melyet a zarándok-egyház egyes hívó tagjai imában kérnek; másfelől, Isten nemcsak annak a konkrét embernek a személyes üdvösségét akarja munkálni, akivel a csoda történik, hanem az egész emberiségét is. Eszerint „a csoda annak az isteni akaratnak a kifejeződésékként olvasható, hogy az egész egyház tisztelje az illető szentet, dicsóítsa érte és benne a mindenható Istent, kövesse példáját és kérje segítségét. A szent közbenjárására végbevitt csodán keresztül Isten ilyen módon munkálja az egész egyház üdvösségét” [26]. A keresztény csoda tehát nem valamiféle kieroszakolt és a szenttéavatási eljárás során kipipálandó megmagyarázhatatlan gyógyulás, amelyre lehet, hogy száz év múlva természetes magyarázatot ad majd az orvostudomány – amilyenre eddig egyetlen példa sem akadt a szentté avatások újkori gyakorlatában –, hanem a természet rendjének olyan felülmúlása, amelyre egyedül Isten képes, az élet bármely területén. Csak azt tekinthetjük teljes értelemben vett csodának, amely rendkívüli és emberileg megmagyarázhatatlan, és amelyből a hívó lélek megérzi Isten jelenlétét és működését. Ha ez a két döntő mozzanat hiányzik, akkor lehet egy eset bármennyire káprázatos, nem képezheti a szenttéavatási vizsgálat tárgyát [16].

Az erények hősiek gyakorlásának (*heroicitas virtutis*) bizonyítása mellett (elsődleges szempont) – hitvallók, tehát nem vértanúk esetében – az egyház megkívánja, hogy a boldoggá avatás előtt fennálljon legalább egy olyan isteni jel, amely fizikai értelemben felfogható csodaként

(nélkülözhetetlen, de önmagában elégtelen szempont), azaz olyan eseményként, amelyet nem tartunk lehetségesnek tapasztalataink, ismereteink, a tudomány fényében [13]. Elméletileg bármilyen feltételezett csodát a kongregáció elé lehet tárni, de az esetek döntő többségében a feltételezett majd alapos vizsgálat után csodának minősített rendkívüli esemény valamilyen csodás gyógyulás (pl. egy tartós szervi betegségből való felépülés, amelyet a természet törvénye szerint nem lehet megmagyarázni). Ha több feltételezett csoda is történt, ki kell választani közülük egyet: nincs mód arra, hogy több csodát összegyűjtve, azok együtt kerüljenek felterjesztésre a Szentszék elé. A kivizsgálás ez esetben is – akárcsak a szenttéavatási eljárás egésze – egyházmegyei szakasszal kezdődik és római (szentszéki) szakasszal folytatódik.

Egyházmegyei szinten vizsgálatot kell indítani a jelentett csodával kapcsolatban. A római posztulátor (kérelmező, ügyintéző, ügyvéd) feladata, hogy viceposztulátort (egyházmegyei posztulátort) nevezzen ki, aki a feltételezett csodáról minden fellelhető hasznos információt összegyűjt, és kérvényezi annak kivizsgálását annál a püspöknél, akinek az egyházmegyéjében történt a feltételezett csoda. A megyéspüspök előbb kikéri egy vagy két szakértő véleményét, s az alapján dönti el, hogy elrendeli-e az eljárás megkezdését. Ha igen, bíróságot nevez ki, amely egy szakértő bevonásával begyűjt minden dokumentációt és kihallgatja a tanúkat. Fizikai gyógyulás esetén szakorvosokat is fel kell kérni a tanúk szakszerű kikérdezése, illetőleg a dokumentumok megvizsgálása végett. Ennek a vallomásnak a célja részint a betegség kialakulásáról és lefolyásáról, valamint a váratlan és rendkívüli gyógyulásról való meggyőződés, részint annak megállapítása, hogy tényleg Isten szolgálójának közbenjárására történt-e a csoda, vagy van-e valamilyen összefüggés a gyógyulással. Ebből adódóan tanúként ki kell hallgatni a meggyógyultat is, ha lehetséges, és két orvosnak kell megvizsgálnia, hogy megállapítsák a gyógyulás állandóságát. Amikor minden vizsgálat megtörtént, az aktákat lefordítják olaszra, két másolatot készítenek a teljes percsmóról és hitelesítés után lezárják, lepecsételik, majd Rómába küldik [25].

Az ügycsomó felnyitása, megvizsgálása és az egyházmegyei eljárás szabályszerűségének elismerése után a római posztulátor elkészíti az összefoglaló munkát (*Positio*). Ez tartalmazza a tényeket, az egyházmegyei kivizsgálás észrevételeit és minden más okiratot. A csodáról külön tanulmány (*Positio super miraculo*) készül, amely két független orvosszakértő kezébe kerül véleményezésre.

A szakértőket az Orvosi Tanácsadó Testület tagjaiból választják, akiket a Szentek Ügyei Kongregációjának

prefektusa nevez ki. A csodás gyógyulásokat mindig az ő közreműködésükkel értékeli az illetékes kongregáció. A Szenttéavatási Kongregáció munkáját segítő Orvosi Tanács tagjai az orvostudományok különböző szakterületein működő kiváló szakemberek. Mintegy hatvanan vannak kiválasztva, főleg Róma és más olaszországi városok egyetemi kórházainak elismert professzorai, osztályvezető főorvosai és orvosi igazgatói közül. Alkalmanként egy-egy más nemzetiségű orvost is felkérnek, mint különleges tanácsadót és szakértő tanút, hogy szolgálja az Orvosi Tanácsot a rendkívüli esetek megítélésében. Nekik római katolikus felekezetűeknek kell lenniük. A legkülönbözőbb orvosi szakágakat képviselik.

Az ő feladatuk, hogy az egyházmegyei vizsgálat által összeállított teljes dokumentáció, azaz a részletes leletanyag, a kezelő orvosok szakvéleménye és a tanúk vallomása alapján megállapítsák a betegség pontos diagnózisát, az alkalmazott terápiát, a prognózist, s végül állást foglaljanak a gyógyulás módját illetően. Nyilatkozniuk kell pozitíve vagy negatíve arra vonatkozóan, hogy a vizsgált gyógyulás megmagyarázható-e tudományos ismereteik és tapasztalataik, illetve a szaktudományok (orvostudomány, biológia, pszichológia, pszichiátria stb.) eddigi eredményei segítségével. Az ügy akkor mehet tovább a teológus konzultorokból álló Teológiai Kongresszus fórumára, ha az Orvosi Tanács tagjainak a többsége (az ötből három) úgy nyilatkozik, hogy a gyógyulás nem magyarázható a szaktudományos ismeretek alapján [12]. Az orvosoknak tehát nem azt a kérdést kell eldönteniük, hogy csoda történt-e vagy sem – ez meghaladná tudományuk illetékességi határait –, hanem csak azzal kapcsolatban kell állást foglalniuk, hogy a gyógyulás orvosi szempontból rendkívülinek minősíthető-e, megmagyarázhatatlannak mondható-e az eddigi tudományos ismeretek és tapasztalatok alapján [14,5,10,29]. A véleményük megformálásához figyelembe vett tényezők nagy része egybeesik a XIV. Benedek pápa (1740-1758) [2] által közel három évszázaddal ezelőtt megfogalmazott kritériumokkal. A gyógyulás szaktudományos megmagyarázhatatlanságának továbbra is szükséges elemei, hogy (1) súlyos szervi betegségből történjen a gyógyulás, mely betegség kimenetelének orvosi előrejelzése kedvezőtlen volt; (2) a gyógyulás hirtelen menjen végbe; (3) az alkalmazott orvosi kezelés eredménytelennek bizonyult; (4) a gyógyulás végleges és teljes legyen [3]. E szempontok szűrőként működnek a kétséges, többféleképpen is értelmezhető vagy bizonytalan esetek megítéléséhez és kizárásához. Ezek a szükséges, de önmagukban nem elégséges

feltételei annak, hogy az orvosilag rendkívülinek minősített gyógyulás teológiailag csodának tekinthető legyen.

Ha átmegy az ügy a két szakember véleményezésének ezen az első szűrőjén, akkor kerül a hét főből álló orvosi bizottság elé, amely kivizsgálja, hogy a kérdéses eset tudományosan megmagyarázható-e vagy sem. Az ügy kivizsgálásával megbízott hat orvusból álló bizottság élén, hetedikként, mindig a kongregáció orvosszakértői csoportjának elnöke áll, egy nyolcadik pedig, szavazati jog nélkül, jegyzőként van jelen a szakkonzultáción [6]. Az Orvosi Tanács munkáját a titkárhelyettes koordinálja, aki a csodákkal kapcsolatos *positiók* (állásfoglalások) szerkesztését is végzi.

Az Orvosi Tanács orvosai kizárólag írott jelentések alapján, teljesen egymástól függetlenül dolgoznak, és nem tárgyalják meg munkájukat senkivel, egymás közt sem, egészen a tanácskozásig. Az év folyamán, kilenc hónapon át kéthetente, külön a tanács öt tagból álló fóruma találkozik a kongregáció hivatalában és vizsgálja a feltételezett csodákat két esetben. Minden tanulmányozott esetért az egyes szakemberek pontosan megállapított díjazásban részesülnek. A vizsgálatot végző orvosok rendelkezésére bocsátanak minden, az eljárás során szerzett orvosi és kórházi adatot. A benyújtott orvosi bizonyítékok névértéken kerülnek elfogadásra minden törvényesen engedélyezett orvosi személyzettől, fajtától vagy vallási meggyőződéstől függetlenül, beleértve az ateistákat is. Minden összegyűjtött röntgenfelvétel, laboreredmény és patológiai vizsgálat értékelése rendelkezésre áll, akár csak az alanynak a vélelmezett csodára vonatkozó írott tanúvallomása, a szemtanúknak és olyan személyeknek, akik kérték a szóban forgó szentté avatásra jelölt közbenjárását. Az orvos felkészülése az összejövetelekre nagyon időigényes. A feljegyzések nagy terjedelműek, számosak a röntgenfelvételek és laborvizsgálati jelentések is. A szakértő előkészítési munkája zárt ajtók mögött történik és legkevesebb 25-30 órát vesz fel esetenként. Minden egyes eset, amit a teológusszakértők az Orvosi Tanácshoz eljuttatnak, az öttagú testület két kijelölt tagjának kerül átadásra tanulmányozás és jelentésírás céljából. A jelentéseket egyenként készítik el és adják át a másik három testületi tagnak. Amennyiben mindkét jelentés negatív, az ügyet ejtik. Amennyiben az egyik vagy mindkét jelentés pozitív, az ügyet átadják a testület két másik tagjának és a tanács elnökének. Alkalmasságban az öttagú testület átnézi és kiértékeli a három kiegészítő jelentést és szavaz az átfogó és részletes egymás közötti konzultáció után. Minden évben 40-50 közöttire tehető a vizsgált

esetek száma. A feltételezett csodáknak csak körülbelül egyharmadát ismeri el a tanács, mint orvosilag megmagyarázhatatlant. Az Orvosi Tanács orvosszakértői pápai kinevezés alapján a kongregáció teológusbizottságának tanácsadói. Munkájuk révén nem ők hozzák létre a szenteket, viszont helyettesíthetetlen előkészítő szerepük van, szakvizsgálataik eredményeit és szaktanácsaikat szívesen veszik figyelembe a teológusok, a többi információval egyetemben, amit a normákban említett forrásokból nyernek [15]. Megmagyarázhatatlan gyógyulás esetén a kongregáció általános gyakorlata szerint a testület szakemberei rendszerint egyhangúlag szavaznak. Írásbeli, részletesen indokolt, egyöntetűen hozott többségi döntéseik – az életszentség vagy a vértanúság vizsgálatához hasonlóan – előbb a teológusok, aztán a kongregáció bíboros és püspök atyái elé kerülnek [20].

Ha a történetekre nincs tudományos magyarázat, akkor a héttagú teológusbizottság azt vizsgálja meg, hogy az eset csodának minősül-e, azaz valóban egy meghatározott személy kizárólagos közbenjárására történt-e. Az Orvosi Tanács szakvéleményén kívül, a teológusok minden olyan adatot figyelembe vesznek, amely a kongregációhoz érkezett és kapcsolódik a vélt csodához. Alaposan előkészített tanácskozások egész sora után, amennyiben a teológusszakértők úgy látják, hogy minden bizonyíték isteni beavatkozásra utal, ítéletet mondanak az állítólagos csodáról és az azt kiváltó közbenjárás szerzőjéről. Ők javasolják a kongregáció bíborosainak az igazi csodára vonatkozó kereset elfogadását vagy elutasítását.

Ha a bíborosok elfogadják a csodát alátámasztó keresetet, javasolják a pápának a boldog szentté avatását, aki a hozzá folyamodóért közbenjárta. Ha igenlő megítélést kap, a *positióról* a hét bíborosból álló bizottság dönt. Ha itt is pozitív a vélemény, a kongregáció prefektusa a pápa elé tárja az ügyet. Igenlő döntés esetén következik a boldoggá avatás. A szentté avatáshoz az szükséges, hogy a boldog közbenjárására, a boldoggá avatás után, csoda történjen (vértanú esetében is), amelynek az előbb bemutatott módon végig kell járnia a kivizsgálás útját. A csoda hitelességének elismerése után egy, az ügyet egészében összefogó kivonat (*Compendium*) készül, amelyet valamennyi Rómában tartózkodó bíborosnak és püspöknek elküldenek véleményezésre. A szentatya rendes konzisztórium (a bíborosi kollégium ülése) keretében hallgatja meg álláspontjukat és erősíti meg azt, azután pedig dönt a boldoggá avatás szertartása felől.

A kivizsgált és pápai elismerést nyert csodák által hitelesítő pecsét kerül egy szenttéavatási ügy aktáira. Erre

azért van szükség, mert minden, emberi eszközökkel lefolytatott vizsgálati eljárás, ha mégoly aprólékos is, nem mentes a tévedés lehetőségétől, ezért ezekben a fontos egyházi ügyekben isteni hitelesítésre, igazolásra szorul. Ha a hivatalos szentszéki közlönyben (*Acta Apostolicae Sedis*) megjelent a csodára vonatkozó dekrétum, kitűzhetik a boldoggá/szentté avatás időpontját [21].

Csodás gyógyulások és orvosok a szentté avatás történetében

A szentté avatás történetének rövid áttekintésére az eljárás menetének változásán, fejlődésén, természetén és célján túl, annak sajátos intézményei – mint például a Szentek Ügyei Kongregációjának Orvosi Tanácsa – kialakulásának megértéséért is szükség van.

A kereszténység első három századában az egyházat a római császárok részéről szított üldözések szorongatták. Halálbüntetéssel kellett számolniuk a birodalom azon polgárainak vagy rabszolgáinak, akik nem áldoztak a császárnak mint Istennek. A keresztények ezt visszautasították, mivel ez az egy igaz Istenbe vetett hitük nyilvános megtagadását jelentette volna. Sokan szenvedtek vértanúságot ezen üldözések során.

A 4. és 5. századokban a Kelet-Európa vidékeit is uralmuk alá hajtó germán törzsek (vizigótok, vandálok és frankok) intéztek ismételt támadásokat a birodalom északi területei ellen. Az 5. század második felében a keleti szláv törzsek rohanták le a birodalom keleti részét. A különféle törzsek vezetői elrendelték azoknak a keresztényeknek a kivégzését, akik térítették a törzs tagjait.

Ezek a lemészárolt keresztény hősök a hit vértanúiként vonultak be az egyháztörténelembe. A mártírok sírhelyeinél a hívők tiszteletük jeleit hagyták hősi cselekedeteikért, amiért hitük elhagyása helyett a halált választották. A keresztények hitték, hogy aki vértanúhalált halt, az egyenesen a mennybe jutott, ahol közvetlenül szemléli Istent. Felfogásukban tehát a vértanú szent volt. Fokozatosan alakult ki az a hit, miszerint a szentek kérhetik Istent, hogy nyújtson segítséget az élők számára. Azok a hívők, akik egy-egy mártír sírja közelében éltek, imádkozhattak az illető vértanúhoz, kérve az ő közbenjárását Istennél szándékuk meghallgatása és teljesítése érdekében, pl. beteg gyógyulásáért, gazdag termés biztosításáért, egészséges gyermek világrajöveteléért stb. Egy adott szent iránti áhítat kifejezőmódjai (ünnepélyes emléknapok, népes zarándoklatok a szentek nyughelyeihez, csodás imameg-

hallgatások stb.) hozták létre a szentek kultusza (*cultus sanctorum*) kifejezést, ami azon hívők csoportjának meghatározására szolgált, akik egy bizonyos szentet tiszteltek. Ez a tisztelet a zarándokok jóvoltából gyakran több olyan távoli egyházra is kiterjedt, amelyeknek hívei szintén a tisztelet részeseivé váltak, imádságban kérve a szent közbenjárását Istennél egy bizonyos kegyelemért. Ebben a társadalmi kontextusban keletkeztek a hagiografikus irodalom új formái: a vértanúakták és a csodagyűjtemények (*libelli miraculorum*). Ezekből egy-egy csodatevő szent képe rajzolódott ki és úgy gondolták, hogy ez szükségszerű jegye a vértanúknak, az életszentségnek. A mártírok tiszteletének a bővölete ihlette később a hitvallók tiszteletét, mely a 4. század második felében tűnt fel. A vértanúságot helyettesítette az élet tanúságtétele az erények hősies gyakorlásával, a rendkívüli vezekléssel, önsanyargatással. Már ekkor a csodák (*miracula*) adták a legbiztosabb garanciáit, bizonyítékait az életszentségnek, s mindmáig döntő érvek a kanonizációban.

A kereszténység első évezredében, mindenütt a keresztény világban, az elhunyt személyeket kezdetben a helyi közösségek nyilvánították szentté, nem a központi egyházi hatóságok. A püspökök azonban rájöttek, hogy a helyi közfelkiáltással történő szentavatási folyamat és a helybéli kultuszok terjedése tévedéshez, botrányhoz és eretnekséghez vezethet. A 419-ben tartott karthágói zsinaton az észak-afrikai püspökök megpróbálták szabályozni a folyamatot. A népi tisztelet által szentnek nevezett vértanút vagy hitvallót, először bizonyos mértékig el kellett ismerjék (egyebek mellett csodáit) és ki kellett vizsgálgák azon terület püspökei, ahol a sír vagy síremlék állt, akik élő tanúk vallomása alapján bizonyították majd a jelölt szentéletűségét és az isteni beavatkozás valódiságát [8]. Csak ezek után tisztelheték a hívek az illetőt szentként és kérhették Istentől pártfogását. A püspökök így részt vettek a vértanú szentté nyilvánításának folyamatában azáltal, hogy nyájuk egyik-másik tagjának közbenjárását alapos vizsgálat révén érvényesnek fogadták el. Ezt követően a szentnek kijárt a tisztelet abban az egyházmegyében. Noha a püspök szerepvállalása egyre hangsúlyosabbá vált, mégsem kérhette az egyetemes egyház híveit, hogy elismerjék a vértanút, mint szentet, ez a jogkör ugyanis mindig is egyedül a pápának volt fenntartva.

Azt az egyházi folyamatot, amely által elismernek egy szentet szentté avatásnak hívják, procedura, mely fokozatosan vezetett el a nép által történt kikiáltástól (helyi szabályozás), a püspökök általi translatio (ereklyék átszállítása) révén végzett kanonizációkon át, a pápai határo-

zattal történő eljárásig (egyetemes illetékesség). Az egyház nem kreál szenteket, csak elismeri őket. Alkalmazza az életszentség szabványait bizonyos egyénekre, akik példás keresztény életet éltek, majd egy hosszas imádságban és tanulmányozásban zajló folyamat végén kimondja, hogy az illető a mennyországban van. Egyik leggyakoribb módja azon tény megerősítésének, hogy valaki Istennel van a mennyben nem más, mint az illető közbenjárására történt csodák. Ezért a szükségessé vált vizsgálatok súlypontja egyre inkább a csodákra helyeződött át.

Egészen a 13. századig a csoda fontos szerepet töltött be az életszentségről való megbizonyosodás eljárásában. A csodás elbeszélések, történetek úgy terjedtek, mint a keresztény ókorban a vértanúakták. A csoda így egy ponton szinte egyetlen követelménye lett az életszentség megítélésének. Már II. Orbán pápa (1088-1099) idejében a csodák lényegi elemét képezték az eljárásnak és hasonló alapossággal voltak tárgyalva, mint az életszentség vagy a szentség hírének (*fama sanctitatis*) bizonyítása.

A 13. századtól kezdve az egyház egyre sajátosabb érvelést követelt a csoda hitelességének kivizsgálását illetően.

III. Honoriusz pápa (1216-1227) 1218-ban előírta, hogy az avatáshoz az életszentség mellett nélkülözhetetlen a csodák hitelességének bizonyítása. A kanonizációs kérelem tárgya lett a csoda vizsgálata, melynek bizonyítékait egy a pápa által kinevezett bizottság gyűjtötte össze.

IX. Gergely pápaságáig (1227-1241) a szenttéavatási folyamatoknak nem volt pontosan rögzített szabályrendszere. Ezért 1234-ben, amikor életbe lépett az a törvény, mely a pápának tartotta fenn a kanonizációt, az egész egyházban – tehát nem csak a helyi egyházmegyéikben – szabályozta a szentségre jelöltek életének kivizsgálására, valamint az Istennél való közbenjárásukra bekövetkező csodák hitelességére vonatkozó eljárásokat [27,11]. A következő kérdésekre kerestek választ: azok a csodák valóban megtörténtek-e; meghaladták-e a természeti törvényt; Isten szolgájának segítségül hívására történtek-e; hozzájárultak-e ahhoz, hogy erősítsék a hitet. A fizikai természetű csodák esetében ragaszkodott a szemtanúk jelenlétéhez. Már IX. Gergely pápa előtt is több püspök kérte az orvosok segítségét a szentek közbenjárásának tulajdonított gyógyulások igazolásában. Ezt a gyakorlatot nem a kánonjog írta elő és így nem volt egyetemlegesen használatos [33]. A helyzet fennállt egészen a 16. század végéig.

A 15. századtól vette kezdetét a gyógyulások igazolása orvosi vizsgálat keretében. Ezek az orvosok előbb

magánemberként, később a Rítuskongregáció hivatalból kinevezett szakértőiként tevékenykedtek. Természetesen ezeken az orvosszakértőkön kívül fontos volt a kezelőorvos vallomása is. Ezeknek a szakértőknek feltétlenül nyilatkozniuk kellett.

Johannes Andreae (1554-1601) 1581-ben részletes leírást ad az eljárás menetéről, melyben kitér a csodák-ról szóló apostoli eljárásra. V. Szixtusz pápa (1585-1590) 1588-ban átalakította a római kúria szervezetét, létrehozva öt kongregációt, amelyek az egyetemes egyház vezetésében segítették [28]. Ezek közül a Szent Rítuskongregáció (*Congregatio Sacrorum Rituum*) hatáskörébe rendelte a szentté avatások felügyeletét. A teológusok körében nem létezett egységes elképzelés arról, hogy mi szükséges a csodás gyógyulás megállapításához. Ugyanakkor elismert nézet volt az is, hogy az orvostudomány nem állt azon a fejlettségi fokon, mely lehetővé tette volna minden esetben az orvosok számára, hogy felismerjék a feltételezett csodát. A híres római orvos, Paolo Zacchia (1584-1659), megpróbált erre a problémára megoldást találni a *Quaestiones medico-legales* (Orvosjogi kérdések) című monumentális értekezésében [32]. Következtetéseit olyan nagyra tartották a Rítuskongregáció hittudósai, hogy átvették azokat a csodák megállapítására. Ettől kezdve a Rota Romana (Római Törvényszék) kezdeményezésére, VIII. Orbán pápa (1623-1644) pontifikátusa alatt kötelezővé tette az orvosszakértők bevonását a csodák kivizsgálásánál [30,31]. VIII. Orbán reformjainak köszönhetően – akinek rendeletei rögzítették a szenttéavatási eljárások alapvető rendjét –, XI. Ince pápa (1676-1689) elkészítette és kihirdette a híres 1678. október 15-i rendeleteket, amelyek megállapították az eljárásban résztvevő összes szolgálattevő díjazását és a feltételezett rendkívüli gyógyulások kivizsgálását szigorúan tudományos alapokra helyezték [17].

Rövidítések jegyzéke

LG – Lumen gentium (Nemzetek világossága), zsinati rendelet az egyházzól

Irodalom

1. A hivatalos egyházi dokumentumok esetében a rövidített forrás – itt a konstitúció első két latin szavának kezdőbetűi – utáni szám nem az oldalszámra, hanem az eredeti szöveg margószámára vonatkozik.

2. A pápák neve utáni, zárójelben levő évszámok pápaságuk idejét jelölik.
3. Alliney, A. - Il processo canonico di accertamento dei miracoli nelle cause di beatificazione e di canonizzazione. *Sacra doctrina*, 1960, 5: 51-59.
4. Az eljárás kisebb-nagyobb különbséggel, de hasonló jelleggel jelen van az Apostoli Szentszékkal teljes közösségben levő egyházakon kívül több keleti keresztény egyházban (pl. ortodox egyház), sőt az anglikán egyházak némelyikében is (pl. episzkopális egyház).
5. Bochkor Á. - A csodás gyógyulások orvostudományi értékelése. *Theologia*, 1941, 8: 128-139.
6. Congregazione delle Cause dei Santi - *Le cause dei santi*. Città del Vaticano, 2011, 327-331.
7. Cserháti J., Fábrián Á. (szerk.) - *A II. vatikáni zsinat tanítása*. 2. kiadás, Szent István kézikönyvek 2, Szent István Társulat (SZIT), Budapest, 2007, 194-197.
8. Dionysius E.: Synodus apud Carthaginem Africanorum. In: Migne, J.-P. - *Patrologiae Cursus Completus. Series Latina*. Tom. LXVII., col. 207, can. XXCIII, De falsis memoriis martyrum. Apud Garnier fratres, Ex Typis, Parisiis, 1865. Internetes változat: https://books.google.ro/books?id=vHHYAAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (Utolsó letöltés: 2017.04.02.)
9. Diós I.: szentté avatás. In: Diós I. (szerk.) - *Magyar Katolikus Lexikon*, XIII. kötet, SZIT, Budapest, 2008, 130-131.
10. Giunchi, G. - L'esame del miracolo sotto il profilo medico-scientifico. Esperienze di un perito della Consulta Medica per le cause dei santi. In: AA. VV. - *Miscellanea in occasione del IV. Centenario della Congregazione per le Cause dei santi* (1588-1988). Città del Vaticano, 1988, 211-220.
11. Gregorius IX - *Decretalium compilatio*. <http://www.intratext.com/ixt/lat0833/> (Utolsó letöltés: 2017.02.21.)
12. Gutiérrez, J.L. - I miracoli nell'apparato probatorio delle cause di canonizzazione. *Ius Ecclesiae*, 1998, 10: 502.
13. Gutiérrez, J.L. - I miracoli nelle cause dei Santo. Incontro tra scienza e fede. *21mo Secolo. Scienza e Fede*, 2011, 9(3): 51-60.
14. Gyenes I. - *Betegségek és csodák*. Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1964.
15. Harvey, J.C. - The Role of the Physician in Certifying Miracles in the Canonization Process of the Catholic Church III. *South Med J*, 2007, 100(12): 1256-1257.
16. Huszár E. - *A szenttéavatás*. SZIT, Budapest, 1911, 41.
17. Innocentius XI - Apostolic Constitution *Nova Compilatio Decretalium*. 15 Octobris 1678.
18. Kovács G. - A boldoggá és szentté avatás. *Keresztény Szó*, 2012, XXIII(6): 1.
19. Kovács G. - *Vég nélkül. Szentavatás régen és ma*. SZIT, Budapest, 2014, 11-19.
20. Kovács - *Vég nélkül*, 79.
21. Kovács - *Vég nélkül*, 85.
22. Kuminetz G. - *A boldoggá- és szenttéavatási eljárás kézikönyve*. Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae II/6, SZIT, Budapest, 2012, 176-178.
23. Míg a teológiai szaknyelv a *csodás gyógyulás* kifejezést, addig a természettudományos nyelvezet a *rendkívüli gyógyulást* használja ugyanazon orvostudományilag megmagyarázhatatlan jelenségre.
24. Misztal, H. - *Le cause di canonizzazione. Storia e procedura*. Congregazione delle Cause dei Santi. Sussidi per lo studio delle cause dei santi 8. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2005, 70.
25. Nagy L. - Akik és akiket oltárra emelnek. A szenttéavatási eljárás a hatályos jogszabályok szerint. *Keresztény Szó*, 2003, XIV(6): 3.
26. Puskás A. - A szentté avatásban megállapított csoda teológiai értelmezése. *Teológia*, 2009, XLIII(3-4): 195.
27. Raimundus de Pennafort - *Nova compilatio decretalium*, 1234.
28. Sixtus V: Constitutio apostolica Immensa aeterni Dei, 22 Ianuarii 1588. In: Seb. Franco, S., Dalmazzo, H. (editoribus) - *Bullarum, diplomatum et privilegiorum Sanctorum Romanorum Pontificum Taurinensis*. (Bullarium Romanum, tom. VIII, col. CVII), Augustae Taurinorum, 1863, 985-999.
29. Thiebaut, F. - La diagnosi delle guarigioni extra-naturali. *Sacra doctrina*, 1960, 5: 141.
30. Urbanus VIII - *Coelestis Hierusalem Cives*, 5 Iulii 1634.
31. Urbanus VIII - *Decreta Servanda in Beatificatione et Canonizatione Sanctorum*, 12 Martii 1642.
32. Zacchia, P. - *Quaestiones medico-legales*. Andrea Brogiotti, Romae, 1621.
33. Ziegler, J. - Practitioners and saints: medical men in canonization processes in the thirteenth to fifteenth centuries. *Soc Hist Med*, 1999, 12(2): 191-225.